

IESKATS NOZIEDŽĪGU NODARĪJUMU PRET TAUTSAIMNIECĪBAS INTERESĒM JURIDISKĀ IZVĒRTĒJUMA PROBLEMĀTIKĀ

AN INSIGHT INTO LEGAL ASSESSMENT OF CRIMINAL OFFENCES AGAINST ECONOMIC INTERESTS

Valentija Liholaja, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras profesore

Summary

The article is dedicated to some problematic aspects during qualification of criminal offences against economic interests. The focus is on two main questions: the first question is about delimitation criteria between business without logging in and without permission (licence) and prohibited business activities, while the second concerns qualification of illegal activities with excise goods and unauthorized actions with goods subject to customs clearance. The aim of the study is to propose a solution on the basis of theoretical statements and case law.

Atslēgvārdi: krimināltiesības, uzņēmējdarbība, akcīzes preces, muitošanaī pakļautas preces

Keywords: criminal law, business, excise goods, goods subject to customs clearance

Ievads

Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā apdraud valsts tautsaimniecības intereses materiālo vērtību ražošanas, sadales, maiņas, patēriņa un citās ar ekonomisko darbību saistītās sfērās, pārkāpjot valstī noteikto uzņēmējdarbības regulējumu, akcīzes preču aprites kārtību, nodarot zaudējumus valstij un pašvaldībām nenomaksāto nodokļu veidā, radot kaitējumu ar likumu aizsargātām personas interesēm. Tiesu prakses izpētes gaitā konstatēti vairāki noziedzīgu nodarījumu tautsaimniecībā kvalifikācijas un to norobežošanas problēmjaudājumi. Rakstā analizēti divi no tiem – 1) jautājums par uzņēmējdarbības bez reģistrēšanas un bez atļaujas (licences) nošķiršanu no aizliegtas uzņēmējdarbības un 2) jautājums par nelikumīgu darbību ar akcīzes precēm un neatļautu darbību ar muitošanaī pakļautām precēm kvalifikāciju, lai noskaidrotu juridiskā izvērtējuma atbilstību krimināltiesību teorijas, judikatūras un tiesu prakses atziņām.

Uzņēmējdarbības bez reģistrēšanas un bez atļaujas (licences) un aizliegtas uzņēmējdarbības izpratne un norobežošana

Krimināllikuma¹ (turpmāk arī KL) 207. pantā paredzēta atbildība par uzņēmējdarbību bez reģistrēšanas vai bez speciālas atļaujas, ja tās nepieciešamību nosaka likums, vai par uzņēmuma (uzņēmējdarbības) darbības turpināšanu pēc rīkojuma par tā darbības pārtraukšanu, kas iestājas, ja tāda uzņēmējdarbība vai darbības turpināšana izdarīta ievērojamā apmērā vai tā radījusi būtisku kaitējumu valstij vai ar likumu aizsargātām personas interesēm. Savukārt Krimināllikuma 208. pantā noteikta atbildība par uzņēmējdarbību, uz kuru pastāv speciāls aizliegums. Un, lai arī anonimizēto nolēmumu sarakstā laika posmā no 2016. gada līdz 2019. gadam ieskaitot atrodami tiesu nolēmumi tikai par 14 personām, izrādās, ka tas ir pilnīgi pietiekami, lai jautājumu par šo noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju un norobežošana aktualizētu.

Saskaņā ar likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”² 11. panta 1.¹ daļā noteikto par fiziskās personas saimniecisko darbību ir uzskatāma jebkura darbība, kas vērsta uz preču ražošanu, darbu izpildi, tirdzniecību un pakalpojumu sniegšanu par atlīdzību. Saimnieciskā darbība ietver arī ar uzņēmuma līguma izpildi saistīto darbību, profesionālo darbību, nekustamā īpašuma apsaimniekošanu, komerčaģenta, māklera un individuālā komersanta darbību, kā arī fiziskās personas īpašumā esoša individuālā uzņēmuma (arī zemnieka un zvejnieka saimniecības) darbību.

Likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli 28. panta 6. punkts noteic personas pienākumu pirms saimnieciskās darbības uzsākšanas reģistrēties Valsts ieņēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējam, norādot saimnieciskās darbības jomu, kurā maksātājs veiks saimniecisko darbību, bet no Komerclikuma³ 4. panta trešās daļas izriet, ka likumā var būt noteikta atsevišķu veidu komercdarbība, kuras veikšanai nepieciešama atļauja (licence) vai arī kuru drīkst veikt komersants atbilstoši likumā noteiktajām prasībām. Tā saskaņā ar Alkoholisko dzērienu aprites likuma⁴ 22. pantā noteikto alkoholisko dzērienu vairumtirdzniecībai un alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecībai ir nepieciešama speciāla atļauja (licence).

Saskaņā ar Krimināllikuma 207. panta otro daļu⁵ minētajā periodā apsūdzētas un par vainīgām pamatoti atzītas septiņas personas, kuras noziedzīgus nodarījumus izdarījušas laikā līdz 2011. gadam. Divas no tām veikušas ilgstošu un sistemātisku saimniecisko darbību un kapitāla iegūšanu, kas vērsta uz preču tirdzniecību nolūkā iegūt peļņu – iepirka un ieveda no ārzemēm, kā arī iepirka Latvijā lietotas automašīnas, kuras pārdeva Latvijā ar uzcenojumu, veicot neregistrētu uzņēmējdarbību un gūstot peļņu. Pārējiem pieciem apsūdzētajiem inkriminēta uzņēmējdarbība bez reģistrēšanas, pārdodot nekustamos īpašumus – zemes gabalus, kas paredzēti apbūvei, tādējādi gūstot ienākumus un peļņu.

¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [02.03.2020. red.].

² Par iedzīvotāju ienākuma nodokli: LV likums. Pieņemts 11.05.1993. [02.03.2020. red.].

³ Komerclikums: LV likums. Pieņemts 13.04.2002. [02.03.2020. red.].

⁴ Alkoholisko dzērienu aprites likums: LV likums. Pieņemts 22.04.2004. [02.03.2020. red.].

⁵ KL 207. panta pirmā daļa, kas saturēja norādi uz nodarījuma izdarīšanu atkārtoti gada laikā, izslēgta ar 2012. gada 13. decembra likumu. Sk.: Grozījums Krimināllikumā: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 27.12.2012., Nr. 202.

Piemēram, A ar pirmās instances tiesas 2016. gada 29. novembra spriedumu atzīts par vainīgu KL 207. panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, tiesai konstatējot, ka viņš veica uzņēmējdarbību bez reģistrēšanas, kuras nepieciešamību nosaka likums, proti, iegādājās, sadalīja un pārdeva citām fiziskām personām nekustamo īpašumu, tādējādi veicot saimnieciskos darījumus, lai gūtu peļņu, kura kā ienākuma veids ir ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekams objekts. Nenomaksājot valsts budžetā iedzīvotāju ienākuma nodokli, A radīja būtisku kaitējumu valstij. To, ka A darbības pareizi kvalificētas kā uzņēmējdarbība bez reģistrēšanas, atzina gan apelācijas instances,⁶ gan kasācijas instances tiesa.⁷

Pretēja situācija izveidojusies saistībā ar Krimināllikuma 208. panta piemērošanu tiem septiņiem apsūdzētajiem, kuru nodarījumi iztiesāti minētajā laika posmā, taču neizpratne par šīs normas piemērošanu praksē izgaismojās vismaz 2011. gadā, kad tā saucamajā Preiļu lietā 14 apsūdzētajiem bija inkriminēta uzņēmējdarbība bez speciālas atļaujas (licences). Pirmās instances tiesa nodarījumu pārkvalificēja uz KL 208. panta otro daļu, atzīstot, ka apsūdzētie nodarbojās ar aizliegtu uzņēmējdarbību, lai gūtu peļņu, proti, neiesniedzot pieteikumu ierakstīšanai komercreģistrā un nesaņemot licenci, iepirka nelegāli ievestu spirtu un pēc tam realizēja gan spirtu, gan alkoholiskos dzērienus, kas bija iegūti, atšķaidot spirtu ar ūdeni.

Apelācijas instances tiesa, atzīstot par pareizu pirmās instances tiesas secinājumu, ka apsūdzētie nodarbojušies ar aizliegtu uzņēmējdarbību, spriedumu daļā par apsūdzēto atzīšanu par vainīgiem KL 208. panta otrajā daļā paredzētajā noziegumā tomēr atcēla, pamatojot, ka tiesa tādējādi pasliktinājusi apsūdzēto stāvokli, jo KL 208. panta sankcija ir smagāka par apsūdzībā inkriminētā KL 207. panta sankciju, un tiesa pēc savas iniciatīvas nedrīkstēja nodarījumu kvalificēt saskaņā ar KL 208. pantu.

Par apelācijas instances tiesas spriedumu iesniegts kasācijas protests, apstrīdot tiesas secinājumus attiecībā uz KL 207. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma sastāva neesamību. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2013. gada 15. novembra lēmumu atzina par pamatotu pirmās un apelācijas instances tiesu secinājumu, ka apsūdzēto darbībās nav KL 207. pantā paredzētā nozieguma sastāva, bet gan saskatāmas KL 208. pantā ietvertā nozieguma sastāva pazīmes, kas izriet no Komerclikumā un Alkoholisko dzērienu aprites likumā ietvertā regulējuma.

Senāta Krimināllietu departaments noformulējis šādu tēzi: "Ja konstatēts, ka apsūdzētie uzņēmējdarbību veica ar nelikumīgiem (mājas apstākļos izgatavotiem) alkoholiskiem dzērieniem vai nezināmas izcelsmes spirtu, kas atsevišķos gadījumos saturēja arī toksiskas un indīgas vielas, tad neapšaubāmi, ka šāda darbība kvalificējama kā aizliegta uzņēmējdarbība, jo atļauju darbībām ar nelikumīgiem alkoholiskajiem dzērieniem valsts neizsniedz. Krimināllikuma 208. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs salīdzinājumā ar Krimināllikuma 207. panta otrajā daļā paredzēto, nav materiāls, tas ir, minētā likuma norma nesaista aizliegtās uzņēmējdarbības veikšanu ar kādu nelabvēlīgu seku

⁶ Vidzemes apgabaltiesas 29.11.2018. spriedums lietā Nr. KA05-0124-18/10, krimināllieta Nr. 15830112308. Nav publicēts.

⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 05.06.2018. lēmums lietā Nr. SKK-310/2018 (158301112308). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departments> [aplūkots 29.02.2020.].

iestāšanos vai būtiska kaitējuma radīšanu, un tāpēc šajā gadījumā cēloniskais sakars un sekas nav pierādīšanas priekšmets.”⁸

Šajā lēmumā tika atgādināta arī teorijā paustā atziņa par nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar Krimināllikuma 207. vai 208. pantu, proti: “Ievērojot to, ka nodarbošanās aizliegums un ierobežojums atšķiras pēc sava satura un juridiskajām sekām, tas ir strikti nodalāms noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas procesā. Domājams, ka risinājums atkarīgs no tā, vai alkoholiskie dzērieni ir likumīgi vai nelikumīgi – ja darbības notiek ar likumīgiem dzērieniem, bet netiek ievērota normatīvajos aktos noteiktā kārtība, tad jārunā par uzņēmējdarbību bez speciālas atļaujas (licences), savukārt, ja tie ir nelikumīgi alkoholiskie dzērieni, tad, ņemot vērā, ka jebkāda saimnieciska darbība ar šādiem dzērieniem ir aizliegta, ir konstatējama uzņēmējdarbība, uz kuru pastāv speciāls aizliegums.”⁹

Neskatoties uz šiem skaidrojumiem, jautājums par Krimināllikuma 207. un 208. pantā paredzēto noziegumu nodalīšanu nezaudēja savu aktualitāti arī turpmākajos gados, tieši kriminālprocesos par uzņēmējdarbību ar akcīzes precēm – alkoholiskajiem dzērieniem, tabakas izstrādājumiem, kad personas konsekventi tika apsūdzētas par aizliegtu uzņēmējdarbību.

Ilustrācijai tiesu nolēmumi kriminālprocesā – C apsūdzībā par tabakas izstrādājumu nelikumīgu glabāšanu ievērojamā apmērā un nelikumīgu alkoholisko dzērienu glabāšanu lielā apmērā, kas attiecīgi kvalificēti saskaņā ar KL 221. panta pirmo daļu un 221.² panta trešo daļu. C tāpat apsūdzēts arī par KL 208. pantā paredzēto noziegumu, proti, ka viņš, pārkāpjot Ministru kabineta 2005. gada 30. augusta noteikumu Nr. 662 “Akcīzes preču aprites kārtība”¹⁰ 12. un 14. punkta prasības, veica sistemātisku ekonomisko darbību, kas vērsta uz akcīzes preču iegādi un realizāciju, nolūkā gūt peļņu (veikt uzņēmējdarbību), tas ir, sistemātiski realizēja pret samaksu naudā nelikumīgi Latvijas teritorijā ievestās akcīzes preces – tabakas izstrādājumus un nelikumīgus alkoholiskos dzērienus bez Latvijas Republikas akcīzes nodokļa markām.

Pirmās instances tiesa, atzīstot par pierādītu, ka šāda realizācija patiešām notikusi, atzina, ka šajā gadījumā C darbībās ir saskatāmas KL 207. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, taču izpaliek ievērojams apmērs vai būtisks kaitējums, kas ir obligāta sastāva pazīme, saskaņā ar KL 208. pantu atzina C apsūdzībā par nevainīgu un attaisnoja. Ar apelācijas instances tiesas spriedumu pirmās instances tiesas spriedums atstāts negrozīts.

Kasācijas protestā, apstrīdot C attaisnošanu KL 208. pantā paredzētajā nodarījumā, norādīts, ka abu instanču tiesas nav pareizi tulkojušas likuma normas, kā rezultātā nonākušas pie kļūdaina secinājuma, jo fakts, ka apsūdzētā veiktā uzņēmējdarbība ir aizliegta, izrietot no jau minētajiem Ministru kabineta noteikumiem.

Noraidot kasācijas protestu, Augstākās tiesas Senāta krimināltiesību departaments 2019. gada 4. jūnija lēmumā norādīja, ka Krimināllikuma 208. panta norma ir atzīstama par blanketu tiesību normu, jo no panta dispozīcijas izriet, ka atsevišķiem uzņēmējdarbības veidiem ar normatīvajiem aktiem noteikts

⁸ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 15.11.2013. lēmums lietā Nr. SKK-371/2013 (11320080006). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments> [aplūkots 29.02.2020.].

⁹ Hamkova D., Liholaja V. Nelikumīgas darbības ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem: kvalifikācijas problemātika. Jurista Vārds, 28.08.2012., Nr. 35.

¹⁰ Akcīzes preču aprites kārtība: MK noteikumi Nr. 662. Pieņemti 30.08.2005. [28.02.2020. red.].

speciāls aizliegums. No C uzrādītās apsūdzības izriet, ka viņš, neregistrējot uzņēmējdarbību un nesaņemot speciālās licences, kas atļauj veikt komercdarbību ar akcīzes precēm, veicis sistemātisku ekonomisku darbību, realizējot akcīzes preces. Savukārt no minētā izriet, ka viņam inkriminēta nevis aizliegtas uzņēmējdarbības veikšana, bet gan neregistrētas uzņēmējdarbības veikšana ar akcīzes precēm, nesaņemot speciālo licenci, kas atļauj veikt šādu darbību. Augstākās tiesas Senāts piekrita apelācijas instances tiesas atzinumam, ka uzņēmējdarbība ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem atzīstama par uzņēmējdarbību, kuras veikšanai nepieciešama speciālā atļauja (KL 207. pants), nevis par aizliegtu uzņēmējdarbību (KL 208. pants).¹¹

Krimināllikuma 221. un 191. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmes un to norobežošana

Prakses izpēte ļauj secināt, ka nav viennozīmīgas izpratnes par Krimināllikuma 221. un 191. pantā ietverto noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmēm, kas daļēji sakrīt pēc objektīvajām izpausmēm, var sakrist arī priekšmets. Tā KL 221. pantā paredzēta atbildība par alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu nelikumīgu uzglabāšanu, pārvietošanu (pārvadāšanu) un realizāciju, ja tā izdarīta lielā apmērā, savukārt 191. pantā – par muitošanai pakļauto preču un citu vērtību glabāšanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu un realizēšanu Latvijas Republikas muitas teritorijā bez muitas iestāžu atļaujas, ja tas izdarīts ievērojamā apmērā. Tas savukārt ietekmē šajos pantos ietverto nodarījumu norobežošana, kvalificējot noziedzīgas darbības ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, kas Latvijas Republikā nonākuši, apejot muitas kontroli, proti, tādas darbības vienos gadījumos tiek kvalificētas saskaņā ar KL 221. pantu, citos – saskaņā ar KL 191. pantu.

Punktus uz “i” šajā sakarībā salika Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2018. gada 25. oktobra lēmumā lietā Nr. SKK-57/2018,¹² kam ir īpaša nozīme likuma normu interpretēšanā, tāpēc pakavēšos pie šajā kriminālprocesā konstatētā un izdarītajiem secinājumiem.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu A atzīts par vainīgu KL 191. panta trešajā daļā paredzētajā noziegumā, tiesai konstatējot, ka viņš nolūkā nogādāt Dānijā noslēpa speciāli sagatavotās transformatoru butaforijās 3 218 800 cigarešu ar Baltkrievijas Republikas akcīzes markām, iekrāva tās transportlīdzeklī, kuru vadīja noskaidrota persona, pret kuru kriminālprocess izbeigts daļā, un pārveda līdz Ventspils ostas muitas kontroles punktam, kur transportlīdzekļa vadītājs tika aizturēts sakarā ar apskates laikā konstatētajām cigaretēm.

Par pirmās instances tiesas spriedumu iesniegta aizstāves kasācijas sūdzība, kurā lūgts to atcelt un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai, norādot, ka tiesa nepamatoti apstiprinājusi A un prokurora noslēgto vienošanos un nepareizi kvalificējusi A inkriminētās darbības, kas kasatores ieskatā atbilst KL 221. pantā

¹¹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 04.06.2019. lēmums lietā Nr. SKK-111/2019 (11300013315). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments> [aplūkots 28.02.2020.].

¹² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 25.10.2018. lēmums lietā Nr. SKK-57 (12501000217). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments> [aplūkots 28.02.2020.].

paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm. Prokurors viedokli paudis uzskatu, ka pirmās instances tiesas spriedums atstājams negrozīts, kā to arī nolēma Augstākās tiesas Krimināllietu departaments minētajā lēmumā.

Pamatojot lēmumu, Augstākā tiesa, pirmkārt, norādīja, kādas ir abu krimināltiesību normu objektīvās izpausmes, un uz atšķirīgajiem objektiem – KL 191. pants paredz aizsargāt tautsaimniecības intereses muitas lietu (muitas darbības) sfērā, savukārt KL 221. pants – tautsaimniecības intereses akcīzes preču aprites sfērā.

Otrkārt, ievērojot minēto tiesību normu satura vēsturisko attīstību, Augstākā tiesa paudusi piekrišanu Saeimas Juridiskā biroja viedoklim, ka likumdevēja mērķis nav bijis veidot KL 221. pantu kā speciālo normu attiecībā uz KL 191. pantu, jo 221. pantā paredzētajos noziedzīgajos nodarījumos nodarījuma priekšmets ir alkoholiskie dzērieni un tabakas izstrādājumi kā akcīzes preces, kuru aprītei ir noteikta īpaša kārtība. Savukārt KL 191. pantā paredzētajos noziedzīgajos nodarījumos priekšmets ir muižošanai pakļautās preces un citas vērtības, un kopš Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā muižošanai ir pakļautas tikai trešo valstu preces.

Treškārt, ņemot vērā, ka arī alkoholiskie dzērieni un tabakas izstrādājumi var būt muižošanai pakļautās preces, izšķiroša nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā, nošķirot KL 191. pantā paredzētos noziedzīgos nodarījumus no šā likuma 221. pantā paredzētajiem, ir apstāklim, ka konkrētai precei noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā ir bijis muižošanai pakļautas preces statuss.

Ceturtkārt, tika izskaidrots, ka par muižošanai pakļauto precī KL 191. panta izpratnē atzīstama prece, kas Latvijas teritorijā nonākusi, apejot muitas kontroli, kā arī ārpus Savienības prece, kura Latvijas teritorijā nonākusi, izejot muitas kontroli, bet kuras statuss nav mainīts, kura nav izvesta no Savienības muitas teritorijas un nav arī iznīcināta, jo ikviena prece, kas tiek ieviesta Savienības muitas teritorijā, kopš ieviešanas brīža ir muitas uzraudzībā, kamēr šīs preces muitas statuss nav noskaidrots, turklāt ārpus Savienības preces paliek muitas uzraudzībā, līdz tiek mainīts to statuss vai tās tiek izvestas no muitas teritorijas vai iznīcinātas.

2019. gadā iztiesātajās lietās šis jautājums vairs nav tik aktuāls, tomēr apgalvot, ka problēma ir likvidēta, ir riskanti, jo no samērā daudziem spriedumiem nevar izsecināt, kādā veidā akcīzes preces ir nokļuvušas Latvijas Republikas teritorijā, un līdz ar to arī šo preču statusu. Ir arī tādi piemēri, kad no apstākļu izklāsta var izsecināt, ka preces šķērsojušas Eiropas Savienības muitas teritorijas ārējo robežu, apejot muitas kontroli, taču nav atzītas par muižošanai pakļautām precēm.

Tā, piemēram, personas A, B, C, D, E un F, zinot, ka vilcienā Nr. 2243 atradīsies cigaretes, vienojās tās iegūt un sadalīja pienākumus. Ieradušies pie dzelzceļa līnijas, C, D, E un F, noraujot nosūtītāja plombu, iekļuva vilciena vagonā, kurā tika pārvests amonija salpetris, un no šī vagona izmeta ārā kastes, kurās atradās 395 560 cigarešu, kopīgi pārnesa, tas ir, pārvietoja tās līdz automašīnai un iekrāva tajā. Brauciena laikā automašīnu apturēja Valsts policijas darbinieki.¹³ Savukārt A, B un C netālu no Latvijas un Baltkrievijas robežas paņēma iepakojumus ar tabakas izstrādājumiem – 90 000 cigarešu ar Baltkrievijas Republikas

¹³ Vidzemes rajona tiesas 26.03.2019. spriedums lietā Nr. K71-0496-19/15 (11331031917). Pieejams: <https://manastiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/380274.pdf> [aplūkots 28.02.2020.].

akcīzes markām, ko tur iepriekš novietoja izmeklēšanā nenoskaidrotas personas, un pārvietoja (pārnēsāja) ar speciāli pielāgotām siksnām ar karabinēm, kamēr viņus aizturēja Valsts robežsardzes darbinieki.¹⁴

Tie vēl nebūt nav visi piemēri, kad nodarījuma kvalifikācija saskaņā ar KL 221. pantu šķiet vismaz diskutabla, jo spriedumi, kas lielākoties ir saīsināti, taisīti vienošanās procesā, izskatot lietas bez pierādījumu pārbaudes, nesatur kādu kvalifikācijas pamatojumu.

Tālāk nepieciešams pakavēties pie atsevišķu objektīvo pusi veidojošo darbību izpratnes, konkrēti, pie KL 191. pantā norādītās glabāšanas un pārvadāšanas un 221. pantā norādītās uzglabāšanas un pārvietošanas (pārvadāšanas).

Vispirms par to, ka KL 221. pantā likumdevējs ir paredzējis jebkādu noziedzīgā nodarījuma pārvietošanu, iekavās īpaši norādot uz pārvadāšanu. Taču KL 221. pantā norādītā pārvietošana prezumē jebkādu tās veidu, taču diez vai to var attiecināt arī uz KL 191. pantu, kurā paredzēta atbildība par preces pārvadāšanu, bet praksē šīs muitošanai pakļautās preces tiek pārvietotas arī citādi, piemēram, pārnēsot. Tad tiesību normas piemērotājs rīkojas pēc savas izpratnes.

Tā viena sprieduma aprakstošajā daļā var lasīt, ka F un G personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās Latvijas Republikas muitas teritorijā pārvadāja muitošanai pakļauto precī lielā apmērā, proti, pārnēsāja tabakas izstrādājumus – 120 000 cigarešu ar Baltkrievijas Republikas akcīzes markām. Tabakas izstrādājumu nelikumīgu pārvadāšanu pārtrauca Valsts robežsardzes amatpersonas. Pamatojot nodarījuma kvalifikāciju, tiesa pauda ieskatu, ka muitošanai pakļauto tabakas izstrādājumu pārnēsāšana pa mežu, izmantojot cilvēka fizisku spēku, no vietas, līdz kurai nav iespējams piebraukt ar transportlīdzekli, ir viens no pārvadāšanas sastāva elementiem. Pārvadāt iespējams tikai transportlīdzekli iekrautu priekšmetu, bet, ja priekšmets atrodas vietā, līdz kurai nav iespējams piebraukt ar transportlīdzekli, to nepieciešams vispirms kādā veidā pārvietot, konkrētajā gadījumā pārnest līdz vietai, kur iespējama priekšmeta iekraušana. Te gan jāpiebilst, ka līdz iekraušanai apsūdzētie netika, jo tika aizturēti vēl pārnēsāšanas gaitā.¹⁵ Regulējuma sakārtošanai būtu nepieciešams abos pantos paredzēt norādi tikai uz nodarījuma priekšmeta pārvietošanu.

Prakses analīze liecina, ka KL 191. un 221. panta piemērošanas procesā ne vienmēr tiek nodalīti tādi objektīvās puses izpausmes veidi kā pārvietošana (pārvadāšana) un glabāšana.

Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2018. gada 25. septembra lēmumā lietā Nr. SKK-275 skaidrojais, ka tabakas izstrādājumu nelikumīga uzglabāšana un pārvietošana (pārvadāšana) ir divi patstāvīgi KL 221. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses izpausmes veidi, tādēļ vainīgās personas darbības, kas saistītas ar tabakas izstrādājumu nelikumīgu pārvietošanu (pārvadāšanu) papildus nav jākvalificē kā tabakas izstrādājumu nelikumīga uzglabāšana. Nepieciešamība pēc šādas papildu kvalifikācijas nerodas arī gadījumā, ja tiek konstatēts, ka vainīgā persona, nelikumīgi pārvietojot tabakas izstrādājumus no vienas vietas uz otru, ceļā ir apstājušies, piemēram, lai uzpildītu degvielu vai ieturētu maltīti. Tabakas izstrādājumu atrašanās transportlīdzeklī

¹⁴ Daugavpils tiesas 11.10.2019. spriedums krimināllietā Nr. 11824002219. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/393009.pdf> [aplūkots 28.02.2020.].

¹⁵ Daugavpils tiesas 11.11.2016. spriedums lietā Nr. K12-0156-16/14 (118240016130). Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesaMvc/nolemumi/pdf/293100.pdf> [aplūkots 28.02.2020.].

to nelikumīgas pārvietošanas (pārvadāšanas) laikā nav pamats, lai šo apstākli kvalificētu kā tabakas izstrādājumu nelikumīgu uzglabāšanu, bet tā ir obligāts priekšnosacījums pārvietošanas (pārvadāšanas) īstenošanai, izmantojot transportlīdzekli.¹⁶

Domājams, šī tēze pilnībā attiecināma kā uz alkoholisko dzērienu pārvadāšanu un glabāšanu KL 221. panta kontekstā, tā arī uz muižošanai pakļauto preču (tabakas izstrādājumu un alkoholisko dzērienu) pārvadāšanu un glabāšanu.

Jānorāda, ka judikatūrai neatbilstoši nolēmumi pieņemti arī 2019. gadā. Tā, piemēram, par vainīgu tabakas izstrādājumu uzglabāšanā un pārvadāšanā atzīts B, kurš personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās ar noziedzīgu nolūku pārveidot un glabāt tabakas izstrādājumus ar Baltkrievijas Republikas akcīzes markām iegādājās 80 000 cigarešu, kuras B un persona, pret kuru kriminālprocess jau iztiesāts, no iegādāšanās vietas pārvietoja ar automašīnu, kad viņus pārsteidza un aizturēja robežsardzes darbinieki.¹⁷

Un visbeidzot par to, ka judikatūrā skaidrota darbības “pārvietošana (pārvadāšana)” izpratne, kas saistāma arī ar jautājumu par noziedzīgā nodarījuma pabeigšanas brīdi vai arī tā atzīšanu par nepabeigtu noziedzīgu nodarījumu.

Konkrētajā kriminālprocesā ar pirmās instances tiesas spriedumu A atzīts par vainīgu, ka viņš organizēja un vadīja tabakas izstrādājumu nelikumīgu pārvietošanas (pārvadāšanas) mēģinājumu personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās lielā apmērā, savukārt B un C atzīti par vainīgiem tabakas izstrādājumu nelikumīgas pārvietošanas (pārvadāšanas) mēģinājumā. Proti, zinot, ka ar kravas vilcienu, kas iebrauks no Krievijas Federācijas un pieturēs Rēzeknē, tiks ievesti tabakas izstrādājumi, A piedāvāja B, kuram bija transportlīdzeklis, un C piedalīties tabakas izstrādājumu pārvešanā no vietas, kur tie tiks izmesti no braucoša vilciena, uz A nosaukto adresi, kam B un C piekrita. Pārvest tabakas izstrādājumus B un C neizdevās, jo, kad viņi bija iekrāvuši automašīnas bagāžas nodalījumā trīs saiņus, viņus aizturēja policijas darbinieki.

Apelācijas instances tiesa šo spriedumu atcēla un apsūdzētos attaisnoja, pamatojot, ka pirmās instances tiesas spriedumā aprakstītās darbības atbilst sagatavošanās stadijai, nevis mēģinājumam, jo viņiem inkriminētā tabakas izstrādājumu pārvadāšana vēl netika sākta, bet, tā kā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā inkriminētais noziedzīgais nodarījums bija klasificēts kā mazāk smags noziegums, kriminālatbildība par sagatavošanos tam neiestājas.

Atceļot apelācijas instances tiesas spriedumu un nosūtot lietu jaunai izskatīšanai, Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2016. gada 28. aprīļa lēmumā lietā Nr. SKK-5 norādīja, ka priekšmeta iekraušana transportlīdzeklī ir apzināta darbība, kas tieši vērsta uz KL 221. pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu, tāpēc priekšmeta iekraušana ir neatņemams pārvadāšanas elements, ja konstatēts nodoms pārveidot priekšmetu. Pārveidot iespējams tikai transportlīdzeklī iekrautu priekšmetu, tāpēc KL 221. pantā paredzētā darbība “pārvadāšana” jāinterpretē plašāk un nav jāsaista tikai ar transportlīdzekļa kustību, kas būtu šī jēdziena tehniskā izpratne. Augstākā tiesa secināja, ka tabakas izstrādājumu nelikumīgas pārvadāšanas mēģinājums KL 221. panta izpratnē ir to

¹⁶ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 25.09.2018. lēmums lietā Nr. SKK-275 (11816005715). Pieejams: <http://www.at.gov.lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminaltiesibu-departaments> [aplūkots 29.02.2020.].

¹⁷ Daugavpils tiesas 17.09.2019. spriedums krimināllietā Nr. 111824002619. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391552.pdf> [aplūkots 28.02.2020.].

iekraušana transportlīdzekli ar nodomu tos pārvadāt. Šādas darbības nav kvalificējas kā sagatavošanās izdarīt noziegumu.¹⁸

Kopsavilkums

1. Norobežojot Krimināllikuma 207. un 208. pantā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, jāņem vērā, ka nodarbošanās ierobežojums un aizliegums atšķiras pēc sava satura un juridiskajām sekām. Ja, veicot uzņēmējdarbību, netiek ievērota normatīvajos aktos noteiktā kārtība, konstatējama uzņēmējdarbība bez speciālas atļaujas (licences), savukārt aizliegta uzņēmējdarbība būs gadījumā, ja tā vispār ir aizliegta ar likumu.
2. Ņemot vērā, ka arī akcīzes preces var būt muitošana pakļautas preces, izšķiroša nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā, nošķirot KL 191. un 221. pantā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, ir apstāklim, ka konkrētai precei noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī ir bijis muitošana pakļautas preces statuss.
3. Ievērojot to, ka praksē muitošana pakļautās preces Latvijas Republikas muiņas teritorijā tiek ne tikai pārvadātas, bet arī pārvietotas citādā veidā, piemēram, pārnēsātas, KL 191. panta pirmajā daļā būtu nepieciešams norādi uz to pārvadāšanu aizstāt ar norādi uz pārvietošanu.
4. KL 191. un 221. pantā paredzēto priekšmetu pārvadāšanu veido vairākas savstarpēji saistītas darbības – priekšmeta iekraušana ar nodomu to pārvadāt, kas kvalificējama kā pārvadāšanas mēģinājums, un tā pārvietošana ar transportlīdzekli.
5. Tā kā KL 191. un 221. pantā norādīto preču uzglabāšana un pārvadāšana ir divi patstāvīgi nodarījuma objektīvās puses izpausmes veidi, vainīgā darbības, kas saistītas ar to pārvadāšanu, papildus kā to uzglabāšana nav jākvalificē.

¹⁸ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 28.04.2016. lēmums lietā Nr. SKK-5/2016 (11331085212). Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments> [aplūkots 28.02.2020.].